

α

Αγγούρι

- 1.1 α' Κατά ἐντοί τσαί ἐντοί ἔσει ἔρα πράμα πού τρωνε ἄγονο μονάχα.
(Dieterich 1908, 415 — Κάλυμνος)
- β' "Αουρο τρώεις το, καί κναστόν ἐν τό τρώεις. Τί εἶναι;
(Παπαχριστοδούλου 1962, 95 — Ρόδος)
- 1.2 α' Ἀφκά ὃς σό ταρατόφυνλον ἥ κόρδ' κοιμᾶται.
(Αθανασιάδης 1928, 210 — Σάντα Πόντου)
(Παπαδόπουλος 1949, 235 — Σταυρίνη Πόντου)
- β' Τάρογα- ταρατόφυνλλα, τάρογα ντ' ἐβοτάνιζα, κι ἀφκά ὃς σά ταρατόφυνλλα κοιμοῦνται λαγοπούλα.
(Φωστηροπούλου 1937, 213 — "Ιμερα καί Κρώμη Πόντου)
- γ' Ὁ γιός μου δέ Κοντοθόδωρας στήν αὐλακα κοιμᾶται.
(Σέττας 1965, 83 — Βόρεια Εύβοια)
- Πβ. 273.2 (Κολοκύθι).
- 1.3 Ἐρα πράμα μακρονλό ἀπόξω εἶναι πράσινο, ἀπό μέσα ἄσπρο, κι ἄσπροι ἄνθρωποι μέσα κατοικοῦντε.
(Σταυρούλη-Σαραντῆ 1940, 354 — Τσόρλου Θράκης, σημερ. Τουρκία)
- Πβ. 378 (Μῆλο).
- Αγελάδα. Βλ. Γάϊδαρος (ἢ ἀγελάδα ἢ ἄλογο).
- Αγελάδα καί μοσχαράκι πού θηλάζει
- 2 Ἀνατολή ἐφώρναξε καί Δύση ἀπεκρίθη, τέσσερα μῆλα κόκκινα κι δέ χάντακας πό κάτον.
(Παπαϊωαννίδης 1929, 172 — Σωζόπολη Θράκης, σημερ. Βουλγαρία)

'Αγκάθι

- 3 α' "Ιντζινι μίντζινι μ' ἔκανε κι ἔκατζα.
 (Σταματιάδης 1887, 183 — Σάμος)
- β' Τό τσίντζελο τό μίντζελο, πού μ' ἔκανε κι ἔκατσα.
 (Κ.Ε.Ε.Λ. "Τλη Πολίτη 262, Οίκονόμου 1888 — Γρανίτσα Εύρυτανίας")
- γ' Τσίντσιλον μίντζιλον, μ' ἔκανις κι ἔκατσα. (Η πατλιά — Τό παλιόντο)
 (Σύλλογος Καναλιωτῶν Βόλου 1976, 294 — Κανάλια Καρδίτσας)

'Αγκινάρα (φυτό και καρπός)

- 4.1 α' Νά τή δεῖς νά φοβηθεῖς, νά τή φάεις νά φραθεῖς.
 (Κληρονόμος 1910, 311 — Σέλινο Αποκορώνου, Κρήτη)
- β' Νά τή δεῖς νά φοβηθεῖς, νά τή φᾶς νά γλυκαθεῖς.
 (Κ.Ε.Ε.Λ. χφ. 1783, 46, Πολυχρονίδης 1953 — Κάτω Χωριό Ιεράπετρας, Κρήτη)
- Πβ. 373 (Μελίσσι και μέλι). 653 (Τορβάς και φαγητό).
- 4.2 "Εσει ἔγαμ πράμαν τξαί κάμνει τρεῖς καρπούς τόχ χρόνο. Τί εἶται;
 (Η τξιναρκιά)
 (Ταούσιανης 1970, 19 — Ριζοκάρπασο Κύπρου)
- 4.3 Στρογγυλό εῖμαι σάν ανγό, μά γώ ανγό δέν εῖμαι, τά φύλλα μον εῖναι σά δεντρό, μά γώ δεντρό δέν εῖμαι.
 (Πολίτης 1871, 252)
- 4.4 "Α τξινᾶς κι ἄν-ε μπηδᾶς, δως τή φίζα δά τή φᾶς.
 (Ζωγραφάκης 1891, 79 — Ρογδιά Κρήτης)
- 4.5 Η κότα μ' ή γκαθόκωλη κάνει ανγά άγκαθόκωλα, άγκιναροκοστόκωλα.
 (Φλωράκης 1971, 543 — Τζηνος)
- Πβ. 21.6 (Ανέμη). 167 (Ζυμώτρα πού πλάθει ψωμί). 274.1 (Κολοκυθιά). 367.3 (Μέλισσα). 374 (Μελιτζανιά). 392 (Μπαμπακιά). 434 (Ντοματιά). 551.1 (Ροδάνι). 564.13 (Σαλιγκάρι). 650.9 (Τηγγάνι).

'Αγκίστρι

- 5 Σίδερο στραβό δεμένο, στήν ἀνέμη τυλιμένο, τό ψωμάκι του τοῦ δίνει, τό κυνήγι του νά φέρει.
 (Λάμπρος 1871, 243)

'Αγκίστρια και ψάρια

- 6 α' 'Ας σόν οὐρανόν κονκάρδα κι ἀς τά βάθεα παλληκάρδα, κατιβαίνει

ΑΔΡΑΧΤΙ

ἡ κουκάρα, προσκυνοῦν τά παλληκάρα.

(Νικολαΐδης 1870, 340 — Κερασούντα Πόντου)

β' ὡς σόν οὐρανόν κουκάρα καί ὡς σήν γῆν παλληκάρα, κλίσκονν
κά τά κουκάρα, καί φιλοῦν τά παλικάρα.

(Αθανασιάδης 1928, 212 — Σάντα Πόντου)

Πβ. 626 (Στύλοι στέγης καί ὄριζόντια δοκάρια).

Ἄγωγιάτης μέ ζῶν πού φέρνει ἀσκιά μέ κρασί. Βλ. ἐπίσης Καλόγερος μέ
μουλάρι καί ἀσκιά μέ κρασί.

7 α' †Τεσσαροπόδης ἔρχεται, τεσσαροπόδης φεύγει, αἰγιδοδέματα βα-
στᾶ, κόκκινο γάλα φέρει.†

(Γουζέλης 1836, 210 — Ζάκυνθος;)

β' Τεσσεραπόδης ἔρχεται, διπόδης κατεβαίνει, λαγονδοπόδαρο βα-
στεῖ, κόκκινο αἷμα φέρνει.

(Πολίτης 1873-74, 513)

γ' Τεσσεραπόδας ἔρχεται, διπόδας κατεβαίνει, τραουλλογδέρματα
κρατεῖ, κόκκινον γαῖμα φέρνει.

(Λουκᾶς 1874, 161 — Κύπρος)

δ' Τέσσερα πόδια πᾶν' ὁμπρός, διπόδης κατεβαίνει, λαγονδογδάρμα-
τα βαστᾶ, κόκκινο γάλα φέρνει.

(Λιλιμπάκης 1891, 31 — Σητεία Κρήτης)

ε' Τεσσεραπόδας ἔρχεται, τριπόδας κατεβαίνει, τραουλλογτέρματα
βαστᾶ, κόκκινον γαῖμαν φέρνει.

(Σακελλαρίου 1891, 291 — Κύπρος)

ζ' Τεσσεροπόδης ἔρχεται, τριπόδης κατεβαίνει, λαγονδογδέρματα
βαστᾶ, κόκκινο γάλα φέρνει. (Ο μοῦστος, ὅντες τόν-ε ποαινοφέρ-
νει ὁ ἄγωγιάτης)

(Στάθης 1910, 347 — Κύθηρα)

ζ' Κατσικοπόδης ἔρχεται, διπόδης κατεβαίνει, κατσικοδέρματα κρα-
τεῖ, ξυλένιο γάλα φέρνει.

(Κασιμάτης 1910-11, 619 — "Ιος")

η' Τεσσεραπόδας ἔρχεται, δκυοπόδας κατεβαίνει, τραουλλογτάρματα
κρατεῖ, κότδινογ γαῖμαφ φέρονται.

(Ιωαννίδης 1917, 88-89 — Γουδή Κύπρου)

Πβ. 678 (Τσομπάνος πού ἔρχεται μέ ζῶν καί φέρνει τουλούμια μέ τυρί καί γάλα).

Ἄδραχτι. Βλ. ἐπίσης Ρόκα καί ἀδράχτι.

8.1 α' Ἀνεβαίνει, κατεβαίνει καί χωρίς νά τρῶ παχαίνει, μοναχά στρι-
φογνούζει, κι ἡ κοιλίτσα της γεμίζει. (Ο κλώστης)

(Φέρμπος 1871, 215)

ΑΔΡΑΧΤΙ

- β' †*Araβaίneι πiπiτsoύ, κataβaίneι πiπiτsoύ, μήte τoώgei μήte pínei, mónoν tήn koiλiaν γeμiέei.†* (*O κlώstηs*)
 (Κρητiκiδηs 1875, 80 – Σάμoς)
- γ' *Bίti βίti ἀneβaίnei, βίti βίti κatεbáin ei κai φoμi φaγi dēn τoώgei, κai koiλiτsa tōn γiοmíz ei.*
 (Μaνaσsόdηs 1965 , 34, κataxγrαφή 1876 – Θράκη)
- δ' *'Anebáin' ḥ pipitsoú, κatεbáin' ḥ pipitsoú, μηdέ pínei, tήn koiλia tηs γeμiέei.*
 (Σtaμaτiάdηs 1887, 178 – Σάμoς)
- ε' *'Ariβaίin' ḥ pipitsoú, κatibáin' ḥ pipitsoú, μήte τoώgei μηdέ pínei, tήn koiλiτsa tηs γeμiέei.*
 (Kanεlλάkηs 1890, 168 – Xίoς)
- ζ' *'Anebáin' ḥ pipitsoú, κatεbáin' ḥ pipitsoú, μηdέ τoώgei μηdέ pínnrei, κi ḥ koiλiά tηs ēn γeμiάtη.*
 (Σaκεlλaρiόs 1891, 292 – Kύpρoς)
- ζ' *'Anebáin ei, κatεbáin ei κai χoρiς ná τoώgei paχaínei, monaχá stori-
 φoγuγríz ei, tήn koiλiτsa tōn γiοmíz ei.*
 (Σtaάθηs 1910, 333 – Kύthηrα)
 (Σéttas 1965, 43 – Bόrεiα EύBoiα)
- η' *'Anebáin', κatεbáin' κai χoρiς ná τoώgei paχaíin', monaχή t's stori-
 φoγuγríz κai t' k'λoύla t's γiοmíz .* (Tó dρáxti)
 (Σoύlηs 1926, 167 – Xouλiakrádes 'Hpeírōu)
- θ' *Pipitnítos' ἀnebáin e, pipitnítsa κatébáin e φoμi φaṭ dēn ētqoγe κai
 tήn k'λiá 'poloñs e.*
 (Σoύlηs 1926, 168 – Pρáμaνta 'Hpeírōu)
- ι' *Pήl'noς ἀnebáin e, pήl'noς κatébáin e, χaρá stóν pήl'no κai
 st' k'λiá t' p' ná!*
 (Σoύlηs 1926, 168 – Iwánniua 'Hpeírōu)
- ιa' *Aρapítsa κlώsketai, ḥ koiλia t's pρésketai.*
 (Aθaνaσiάdηs 1926, 168 – Sánta Póntu)
- ιβ' *Papítos' ἀnebáin e, papítsa κatébáin e, pōs τoώgei, pōs pínei,
 pōs γeμiέz nτή σgára nτηs!*
 (Paxpañawannidηs 1929, 176 – Sωzόpοlη Θrάkηs, sηmep. Boulγaría)
- ιγ' *Piṣpiqíthqa ἀnebáin e, piṣpiqíthqa κatébáin e, χaρá stήn piṣpiqí-
 thqa pōn ἀnebouκatébáin e oñte τoώgei oñte pínei κai tήn koiλia
 tηs tήn γiοmíz .*
 (A.A.P.Θ. χφ. 836, 18, Γxanára 1931 – Bέrōiα)
- ιδ' *'nebáin ei κai γyρiέei, κatεbáin ei κai γyρiέei, μήe τoώgei μήe pí-
 nei, κi ḥ koiλiτsa tōn γiμáñei.*
 (Δρaκiδηs 1937, 256 – Pόdōs)

ΑΔΡΑΧΤΙ

- ιε'* *'Αγω κάτω πισπιτί, καί ή κοιλιά του φουσκωτή.*
 (Πετρόπουλος 1938-39, 221 — Σκοπός Θράκης, σημερ. Τουρκία)
- ις'* *'Ανεβαίνει μπιμπικιού, κατεβαίνει μπιμπικιού, μηδέ τρώει μηδέ πίνει, τήν κοιλίτσα ντου γεμίζει.*
 (Παπαδάκη 1938, 147 — Σητεία Κρήτης)
- ις'* *'Ανεβαίνει δι μιτζιτζός, κατεβαίνει δι μιτζιτζός, μήτε τρώει μήτε πίνει, τσι ή τσοιλίτσα του γιμώζει.*
 (Πέρδικα 1940, 97 — Σκύρος)
- ιη'* *'Ανεβαίνει, κατεβαίνει καί χωρίς νά φάει παχαίνει, μοναχά στριφογνοίζει, κι ή κοιλίτσα του γεμίζει. Τί είναι;*
 (Πίτσιος 1948, 371 — Αράχοβα Λακωνίας)
- ιθ'* *'Ανιβαίνει ή πιπιτσού, κατιβαίνει ή πιπιτσού, μήτε τρώει μήτε πίνει, τήν κοιλίτσα της γεμίννει.*
 (Argenti-Rose 1949, 942 — Καμπόχωρα Χίου)
- κε'* *'Αραπίτσα αλώδηκεται, ή κοιλίτσα τ' σ πρέσκεται.*
 (Παπαδόπουλος 1949, 235 — Σταυρίνη Πόντου)
- κα'* *Χωρίς νά τρώγει, χωρίς νά πίνει ή κοιλίτσα του γεμίζ.*
 (Λ.Α.Π.Θ. χφ. 788, 3, Πολυζωΐδου δεκαετία '50 — Σαμοκόβι Θράκης, σημερ. Βουλγαρία)
- κβ'* *'Ανεβαίνει, κατεβαίνει, μηδέ τρώει, μηδέ πίνει, τήν τσοιλιά μόνε γεμίζει.*
 (Βογιατζίδης 1957, 158 — "Ανδρος")
- κγ'* *'Ανεβαίν², κατεβαίν², τήν κοιλίαν ἀτ³ γομών².*
 (Φωστέρης 1959, 302 — Μπουγά Μαντενί Ικονίου, Καππαδοκία)
- κδ'* *'Ανεβαίνει, κατεβαίνει καί χωρίς νά φάει χοντραίνει.*
 (Καρράς 1960-61, 544 — Καθενοί Εύβοιας)
- κε'* *'Ανεβαίν² ή πιρπιτσού, κατεβαίν² ή πιρπιτσού, ὡς χαρά στή μπιρπιτσού καί τή γκοιλίτσα πόχει! Τί είναι;*
 (Βέικου-Σεραμέτη 1961, 231, Έπιβάτες Θράκης, σημερ. Τουρκία)
- κς'* *'Ανεβαίνει ή πιπιτσού, κατεβαίνει ή πιπιτσού, ούτε τρώει ούτε πίνει, μόνο τήν κοιλιά γεμίζει.*
 (Σέττας 1965, 43 — Βόρεια Εύβοια)
- κξ'* *'Ανεβαίνει πία πία, κατεβαίνει πία πία, ούτε τρώει ούτε πίνει, κι ή κοιλιά του όλο γεμίζει.*
 (Σέττας 1965, 43 — Βόρεια Εύβοια)
- κη'* *Παπίτσα ⁴νεβαίνει, παπίτσα κατεβαίνει, πῶς τρώει, πῶς πίνει, πῶς γιομίζει ντή σγάρα ντης!*
 (Βαφειάδου 1974, 126 — Σωζόπολη Θράκης, σημερ. Βουλγαρία)
- κθ'* *'Ανιβαίν² ή πιπιτσού, κατιβαίν² ή πιπιτσού, μηδί τρώει μηδί πίν², τή γκοιλίτσα της γιμίζ.*
 (Δημητρίου 1983, 44 — Σάμος)

ΑΔΡΑΧΤΙ

- κ' Ἀνεβαίν^ρ ἡ πιπιτσού, κατεβαίν^ρ ἡ πιπιτσού, οὕτε τρώει οὕτε πί-
νει, πῶς γεμίζ^ω ἡ ζυγάρα ντης;
(Διονυσίου 1986, 101 — Αγχίαλος Εὔξείνου Πόντου, σημερ. Βουλγαρία)
- Πβ. 165.3 (Ζύμη). 205 (Κανάτα). 206.9 (Καντήλι). 410.2 (Μύξα). 595.5 (Σκούπα).
670.4 (Τσεκούρι). 682.1 (Τυλιγάδι).
- 8.2 α' Εἶντα πάει βρού βρού βρού καί ἔρχεται κοντού κοντού! "Αε τόν
καοπέ κιτίν κοίλιον πού κατέβασε!
(Λουκᾶς 1874, 162 — Κύπρος)
- β' Τό σκυλλίν μον τό μιτσίν πάει τί τί τί, ἔρχεται κοντί κοντί, χα-
ρά εἰς τό βρωμόκοντον κοιλιά πού κατέβασεν!
(Σακελλαρίου 1891, 297 — Κύπρος)
- 8.3 Πάνω πά' δι μπονγκιονγκιούς, κάτω πά' δι μπονγκιονγκιούς, με-
γάλες κατεβάζ^ω δι μπονγκιονγκιούς.
(Ζωγραφάκης 1891, 79 — Ρογδιά Κρήτης)
- 8.4 'Ανιβαίνει ἡ κοντιτούλα, κατιβαίνει ἡ κοντιτούλα, τήν ἄχαρον
τήν κοντιτούλαν, ντό πολλά κοιλοπονᾶ!
(Ιωαννίδης 1870, 271 — Τραπεζούντα Πόντου)
- 8.5 α' 'Ανεβαίνει, κατεβαίνει, τά βρακιά του λύνει, δένει. (Ο κλώστης)
(Σταμούλη-Σαραντῆ 1940, 358 — Φανάρι Θράκης)
(Σέττας 1965, 47 — Βόρεια Εύβοια)
- β' 'Ανεβαίνω, κατεβαίνω, τά βρακιά μον λύω, δένω.
(Argenti-Rose 1949, 956 — Καρδάμυλα Χίου)
- Πβ. 206.8 (Καντήλι). 292.6 (Κουβάς πηγαδιοῦ). 402.5 (Μύλος). 480 (Πατήθρες ἀργα-
λειοῦ). 682.3 (Τυλιγάδι).
- 8.6 'Ο γιός μον δι Κοντοθόδωρος πολλά ζουνάρια ξώστηκε.
(Κουκουλές 1908, 140 — Οίνούντας Λακωνίας)
- Πβ. 58.1 (Βαρέλι). 187.4 (Καλάμι). 206.11 (Καντήλι). 319.1 (Κρεμμύδι). 343.2 (Μάγ-
γανο μεταξιοῦ).
- 8.7 'Ο θειός μον δι Κοντοθόδωρος π'δάει κι ζώνεται.
(Λουκόπουλος 1932, 140 — Άργιθέα Καρδίτσας)
- Πβ. 58.1 (Βαρέλι). 187.4 (Καλάμι). 206.11 (Καντήλι). 319.1 (Κρεμμύδι). 343.2 (Μάγ-
γανο μεταξιοῦ).
- 8.8 α' Έρα πράμα πραματάκι, μιά ἀπιθαμή κι ἀκόμη λιγάκι, δσο τό χαι-
δεύεις, τόσο χοντραίνει.
(Σταματιάδης 1887, 182 — Σάμος)
- β' Όσο τό χαιδεύεις, τόσο μεγαλώνει.
(Σταματιάδης 1887, 186 — Σάμος)